

פרק כ

מלכות יוסף ומלכות יהודה

בפרקים הקודמים הרחבנו הרבה בשתי צורות היחס אל האדם, כבעל חי וכמו עץ. וכן במקביל, בני ישראל נמשלים לשני דברים: לצאן ולנטיעה. ובפרק זה ברצוננו להמשיך להראות, כיצד שני המהלכים האלה באים לידי ביטוי בשתי המלכויות שיש בעם ישראל, מלכות יוסף ומלכות יהודה.

תהלים מזמור פ

בספר תהלים מזמור פ' נאמר:

למנצח אל ששנים עדות לאסף מזמור. רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה. לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתה ולכה לישעיה לנו. אלהים השיבנו והאר פניו וננשעה. ה' אלהים צבאו-ת עד מתי עשנת בתפלת עמך. האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש. תשימנו מדון לשכנינו ואיבנו ילעגו לנו. אלהים צבאו-ת השיבנו והאר פניו וננשעה.

גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותשעה. פניית לפניך ותשרש שרשיה ותמלא ארץ. פסו הרים צלה וענפיה ארזי אל. תשלח קצירה עד ים ואל נהר יונקותיה. למה פרצת גזריה וארויה כל עברי דרך. וכרסמנה חזיר מיער וזיו שדי ירענה. אלהים צבאו-ת שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת. וכנה אשר נטעה ימינך ועל בן אמצתה לך. שרפה באש פסוקה מגערת פניו יאבדו. תהי ידך על איש ימינך על בן אדם אמצת לך. ולא נסוג ממך תחינו ונשמה נקרא. ה' אלהים צבאו-ת השיבנו והאר פניו וננשעה.

המזמור הזה מחולק לשני חלקים; בחלק הראשון של המזמור, המשורר ממשיך את בני ישראל אל הצאן והקב"ה נקרא 'רועה ישראל'; ואילו בחלק השני של המזמור, המשורר ממשיך את בני ישראל אל הגפן והקב"ה הנוטע.

מלכות יוסף

בחלק הראשון של המזמור, כאשר המשורר מתייחס אל בני ישראל כמו צאן, הוא מדבר באופן מפורט על שבט יוסף ובנימין בני רחל: "רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה. לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתה ולכה לישעיה לנו". וכך יש לראות במזמור נוסף בתהלים, במזמור ע"ז, שכאשר המשורר חוזר על הפסוק בשירת הים המדבר על המהלך של צאן: "נחית בסדף עם זו גאלת נהלת בענה אל ננה קדשך", הוא מייחס את בני ישראל דווקא אל יוסף:

אתה האל עשה פלא הודעת בעמים ענה. גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה. ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו אף ירגזו תהמות. זרמו מים עבות קול נתנו שחקים אף תצציה ותהלכו. קול רעמך בגלגל האירו בקרקים תבל רגזה ותפעש הארץ. בים דרךך ושכילך במים רבים ועקבותיה לא נדעו. נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן.¹

ההנהגה תחת מלכות יוסף, היא במשל של צאן ורועה. אם בני ישראל נמשלים לצאן כאשר הם בגלות, יוסף הוא המלך של עם ישראל בגלות ואחראי להוביל אותם חזרה ממנה. יוסף היה מלך במצרים, והוא זה שבסוף חייו מבטיח לבני ישראל על הגאולה ואומר: "ואלהים פקד ופקד אתכם ונהעלה אתכם מן הארץ הזאת וגו'" (בראשית נ, כד). ואף הוא עצמו נגאל יחד עם בני ישראל ממצרים, וכמו שמסופר בתחילת פרשת בשלח: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שם יג, יט). וכן כשבני ישראל הגיעו אל נחלתם לארץ ישראל, אף הוא נכנס עמהם כמסופר בסוף ספר יהושע: "ואת

¹ מזמורים ע"ז, ע"ח, ע"ט ופ', הם סדרת מזמורים שכולם יש יחס אל בני ישראל כמו צאן. בסוף מזמור ע"ז: "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן". בסוף מזמור ע"ח: "ויבחר בידו עבדו ויקחהו ממקלות צאן. מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו. ויפגעם קתם לקבו ובתבונות כפיו ינחם". בסוף מזמור ע"ט: "ואנחנו עמך וצאן מרעימה נודה לך לעולם לדור נדר נספר תהלתך". ובמזמור פ': "רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה".

עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בתלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשישה ויהיו לבני יוסף לנחלה" (יהושע כד, לב).

ואם נביט על כל גלות מצרים בהסתכלות רחבה, הסיפור מתחיל כבר מתחילת פרשת וישב, בסיפור חלומותיו של יוסף. ושם נפתחת הפרשה עם הפסוק: "אַלֶּה תְּלִדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֵעֵה אֶת אָחִיו בְּצָאן וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בְלָקָה וְאֵת בְּנֵי זִלְפָּה וְנָשֵׂי אֲבֹיָא יוֹסֵף אֶת דִּבְתָּם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם" (בראשית לז, ב). ואמנם ברור שפשט הכתוב הוא שיוסף היה רועה **עם** אחיו בצאן, אך התורה הוציאה את לשון הכתוב בצורה המשתמעת שיוסף היה רועה **את** אחיו בצאן, כביכול הוא מנהיג אותם ומוביל אותם. וזה באמת מה שהולך לקרות בהמשך הסיפור, שיוסף יוביל וינהיג את אחיו וכל משפחתו כאילו הם צאן.

ויש להראות שהסיפור של תחילת פרשת וישב (בראשית לז) מקרין על המשך סיפור חייהם של יוסף והאחים, ובעיקר מה שעתיד לקרות בתוך מצרים כמתואר בסוף פרשת (שם מז); ואותה תבנית של פעולות חוזרת על עצמה פעם נוספת:

א. ישיבה

בתחילת וישב, יעקב יושב: "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" (בראשית לז, א).
בסוף ויגש, יוסף מושיב את אביו ואחיו: "וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶחָדָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'" (שם מז, יא).

ב. נתינת אוכל

בתחילת וישב, יוסף מאכיל את הצאן: "יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן" (שם לו, ב). בסוף ויגש, יוסף מאכיל את משפחתו: "וַיִּכְלֹל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף" (שם מז, יב).

ג. הבאה

בביתחילת יושב יוסף אוסף מידע על האחים שלו ומבא לאביהם: "נִיבָא יוֹסֵף אֶת דְּבָרָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם" (שם לז, ב.).

בסוף ויגש, יוסף אוסף כסף ומביא לפרעה: "וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שׁוֹבְרִים, וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בְּיָמֶיהָ פְּרֹעֶה" (שם מז, יד).² ובהמשך הוא יביא לא רק את כל הכסף לפרעה. אלא גם את כל אנשי מצרים ואדמתם. שיהיו כולם לפרעה.

אין כאן המקום להעמיק בכל המשמעות בהקבלה הזאת, אך זאת יש לראות, שכנגד מה שהיה יוסף רועה את הצאן בפרשת וישב, הוא מכלכל את אחיו בפרשת ויגש. ושם בפרשת ויגש, הכתוב גם משתמש בלשון מעניינת ביחס להנהגה באמצעות הלחם, במה שנאמר שם גבי נתינת האוכל לכל מצרים: "**וַיִּנְהֲלֵם בְּלֶחֶם בְּכָל מִקְהָלָם בְּשָׁנָה הַהִיא**" (שם מז, יז); המילה 'וַיִּנְהֲלֵם' היא לשון של רעיית צאן וכמו שהראינו בפרקים לעיל את הפסוקים: "**כִּרְעָה עֲדָרוֹ יִרְעָה בְּרָעוֹ יִקְבֹּץ טְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשְׂא עֲלוֹת יִנְהֵל**" (ישעיהו מ, יא), "**בְּנִאוֹת דָּשָׁא יִרְבִּיצְנִי עַל מֵי מִנְחֹת יִנְהֲלֵנִי**" (תהלים כג, ב).

מלכות יוסף היא המלכות המנהיגה את בני ישראל כשהם בגלות, מחוץ לארץ ישראל ומחוץ לגן עדן. תפקידה של מלכות יוסף, הוא להתמודד מול הגויים ולדאוג לבני ישראל לחזור לארץ. כך עשה יוסף הצדיק כשנשלח למצרים, הוא דאג לבני ישראל והבטיח להם על הגאולה. ואף לעתיד לבוא, תפקידו של משיח בן יוסף הוא לקבץ נדחי ישראל ולהוביל את החזרה לארץ ישראל.³

מלכות יהודה

בחלק השני של המזמור, המשורר ממשיך את בני ישראל אל הגפן: "גִּפֶּן מִמְצָרִים תִּסָּע תִּגְרֹשׁ גִּזְיִם וּתִטְעֶנָּה... אֲלֵהֶם עֲבָאוֹת שׁוֹב נָא הִבֵּט מִשְׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד גִּפֶּן זֹאת". המשל אל הגפן, מזכיר את ברכתו של יעקב ליהודה: "אֶסְרִי

² מלבד המילים "נִיבָא יוֹסֵף" המקבילות בשני המקומות, ניתן להשוות גם את המילים "דְּבִתָּם רָעָה" שהן דומות במקצת ל"בִּיתָה פְּרָעָה".

³ כתב בספר קול התור לרבי הלל ריבלין משקלוב מתלמידי הגר"א (פ"א אות ב): "עפ"י רבנו הגר"א, כל עבודת קבוץ גלויות, בנין ירושלים והרחבת ישוב ארץ ישראל להחזרת השכינה, כל עיקרי העבודה וכל פרטיה ופרטי פרטיה נאחזים ביעודו ובתפקידו של משיחא דאתחלתא משיח הראשון, משיח בן יוסף", עכ"ל [ועי' ש מה שהוסיף לבאר, ואינו שייך לעניינינו].

לִגְּסָן עִירוֹ, וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹ, כָּבֶס בֵּינָן לְבָשׁוּ, וּבָדָם עֲנָבִים סוּתוֹ. חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיָּוֶן, וּלְכָן שְׁנַיִם מִחֶלֶב⁴" (בראשית מט, יא-יב). ששה משפטים רצופים, שכולם מדברים על הגפן והיין.

מלכות יהודה היא המלכות המנהיגה את ישראל כשהם על אדמתם, ונמשלים אל הנטיעה המשתרשת באדמה. כאשר הנהגת יוסף משלימה את תפקידה להשיב את ישראל חזרה מן הגלות, נכנסת הנהגת יהודה להשכיח את בני ישראל על האדמה בדרך קבע. וכך בספר מלכים, כאשר הנביא מתאר את מלכות ישראל בתפארתה תחת שלמה המלך, הוא אומר: "וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וִישְׂרָאֵל לְכָטָח אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מִדֹּד וְעַד בָּאָר שָׁבַע כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה" (מלכים א ה, ה). הצורה השלימה של בני ישראל נטועים על אדמתם, היא באופן הזה שהם יושבים תחת האילן ואוכלים מפירותיו. ואם הפסוק הראשון בשירת הים "נְחִיתָ כְּחֶסֶדְךָ עִם זֶה גְּאֻלָּתְךָ נְהַלְתָּ בְּעֶזְרְךָ אֶל נָוֶה קִדְשְׁךָ" (שמות טו, יג) מתאים להנהגת יוסף, הרי שהפסוק השני "תִּבְאָמוּ וְתִשְׁעָמוּ בְּהָר נִחְלָתְךָ" (שם, יז) מתאים להנהגת מלכות יהודה.

גם משיח בן דוד שעתיד להיגלות במהרה נקרא 'צמח', ונמשל לאילן המשריש בארץ. כך אומר הנביא ישעיהו: "וַיֵּצֵא חֹטֵר מִגִּזְעוֹ יִשְׂרָאֵל וְנִצֵּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֶה" (ישעיהו יא, א); וכן בספר ירמיהו: "הִנֵּה יָמִים בָּאִים בָּאִים נְאֻם ה' נִקְמָתִי לְדוֹד צִמְחָה צִדִּיק וּמֶלֶךְ מֶלֶךְ וְהַשְׁפִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וַצִּדְקָה בְּאֶרֶץ" (ירמיהו כג, ה), וכן במקומות רבים משיח בן דוד נקרא צמח.⁵ וכנגד כל זה אנו מתפללים שלוש פעמים ביום על משיח בן דוד: "אֵת צִמְחָה דָּוִד עֲבָדְךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ, וְקִרְנֹה תִרְוֶם בִּישׁוּעָתְךָ, כִּי לִישׁוּעָתְךָ קוִינֵנוּ כָּל הַיּוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מַצְמִיחַ קֶרֶן יִשׁוּעָה."⁶

בית המקדש

ההבחנה הזאת באה לידי ביטוי בצורת השראת השכינה בקרב ישראל. כל זמן שלא הגיעו בני ישראל אל המנוחה ואל הנחלה, לא שכן ה' אלא באוהל ובמשכן. האוהל עשוי מיריעות עזים, והוא נייד, מה שמסמל את השראת השכינה במשל של רעיית הצאן. וכן בספר תהלים, דוד המלך מייחס את אוהל המשכן אל שבט יוסף: "וַיִּמָּאֵס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבִשְׂבָט אֶפְרַיִם לֹא בָחַר" (תהלים עח, סז). ולפי המתבאר, אין זה רק בגלל שהמשכן היה בשילה בנחלת יוסף, אלא כל צורת ההנהגה והשראת השכינה בקרב ישראל הייתה במהלך של יוסף המנהיג את ישראל כמו רועה הצאן.

ולעומת זאת, כאשר באים בני ישראל אל מקום של קביעות, אל המנוחה ואל הנחלה, אז נכנסת הנהגת מלכות יהודה, ואז גם מתאים לבנות בית לשכינה; לא אוהל עשוי מיריעות עזים, אלא בית עשוי מעצי ארזים. וכך בדיוק טוען דוד המלך לפני נתן הנביא כאשר הוא מבקש לבנות את בית המקדש: "רְאֵה נָא אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים, וְנֶאֱרוֹן הָאֱלֹהִים יֵשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה" (שמואל ב ז, ב). ובסמוך יתבאר מה הייתה תשובתו של נתן הנביא אל דוד.

ובמדרש בפרשת תרומה, ממשילים חז"ל את ישראל בשלושה משלים, וכנגד כל מצב יש צורה אחרת של השראת השכינה:

"ועשו ארון": מה כתיב למעלה "ועשו לי מקדש". אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, **אתם צאני ואני רועה**, שנאמר "ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם", ואני רועה שנאמר "רועה ישראל האזינה", עשו דיר לרועה שיבא וירעה אתכם וכו'.

אתם כרם, שנאמר "כי כרם ה' צבאות בית ישראל", **ואני שומר** שנאמר "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל", עשו סוכה לשומר שישמור אתכם.

⁴ יש מפרשים שהכוונה ליין לבן כמו שמפרש רש"י ביחזקאל (פרק כז, יח) את הפסוק "וַיִּמְשֹׁק סִתְרָתְךָ בְּרֶבַע מִעֲשִׂיֶיךָ מִרֵּב כָּל הַיּוֹן בֵּינָן חֲלָבוֹן וְנִצֵּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֶה" (ירמיהו כג, ה). וראה מדרש בראשית רבה (פצ"ח, ט): "כבס ביין לבושו – זה החלב, ובדם ענבים סוטה – זה האדום", ופירש המתנות כהונה "זה החלב – כלומר היין הלבן".

⁵ "בַּיָּמִים הָהֵם וּבְעֵת הַהִיא אֶצְמִיחַ לְדוֹד צִמְחָה צִדִּיק וּמֶלֶךְ מֶלֶךְ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וַצִּדְקָה בְּאֶרֶץ" (ירמיהו לג, טו). ובתהלים על מציאת מקום המקדש: "שֵׁם אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְדוֹד עֲרֻכְתִּי גֵר לְמִשְׁיחִי" (תהלים קלב, יז).

⁶ אמו של יוסף הייתה 'רחל', אשר פירוש השם הזה הוא 'כבשה', צאן. רחל הייתה אשתו של יעקב בגלות, ומיד כשהגיע לארץ ישראל היא נפטרה. מקום קבורתה של רחל נמצא בדרך שבו יצאו ישראל לגלות, כדי שתבקש עליהם רחמים (רש"י בראשית מח, ז). לאה לעומתה נקברה יחד עם יעקב אבינו במערת המכפלה בנחלת יהודה, והיא אשתו של יעקב בארץ ישראל.

מקדש מאבנים **אתם בנים ואני אביכם**, שנאמר "בנים אתם לה' אלהיכם", ואני אביכם שנאמר "כי הייתי לישראל לאב", כבוד לבנים כשהן אצל אביהם וכבוד לאב כשהוא אצל בניו, וכן הוא אומר "עטרת זקנים בני בנים". עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו וכו'.⁷ (שמות רבה לד, ג)

שלושת המשלים האלה, נראה ברור שהם כנגד שלוש תקופות של השראת השכינה בישראל: **א.** הדיר לרועה – כנגד המשכן. **ב.** הסוכה, שהיא דירת עראי – כנגד בית ראשון ובית שני שלבסוף חרבו בשריפה [האש שורפת עצים]. **ג.** הבית מאבנים – כנגד הבית השלישי.

דוד ושלמה

ואולם יש להראות, שאמנם היה דוד המלך משבט יהודה, הוא עצמו לא הגיע אל התכלית של היחס אל עם ישראל כעץ ונטיעה, והוא היה רק שלב ביניים. דוד המלך הרי לא בנה את בית המקדש, והוא עדיין נמשל לרועה הצאן, וכמו שנאמר בסוף מזמור ע"ח בתהלים: "ויבחר בְּדָוִד עֶבְדֹּךָ וַיִּקְחֵהוּ מִמְּקֻלָּת צֹאן. מֵאַחֵר עֲלֹות הִבְיֵאוּ לָרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עֲמֹו וּבְיִשְׂרָאֵל נִחְלָתוֹ. וַיִּרְעֶם כְּתָם לִכְבוֹ וּבְתִבּוֹנוֹת כִּפְּיו יִנָּחֵם".

ואולם שלמה המלך, הוא באמת נמשל אל העץ ואל הנטיעה, והוא זכה להשריש את בני ישראל בארצם ולבנות את בית הבחירה בעצי ארזים. אצל שלמה הכתוב מתאר את המצב המושלם של עם ישראל "וַיֵּשֶׁב יְהוֹדָה וַיִּשְׂרָאֵל לְכֶטֶח **אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ** מִדָּן וְעַד בָּאֵר שָׁבַע כֹּל יְמֵי שְׁלֹמֹה", ואצלו אנו מוצאים תיאור שאינו מופיע אצל אף דמות נוספת בתנ"ך: "וַיִּדְבֹר **עַל הָעֵצִים** מִן הָאֲרָז אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן וְעַד הָאֲזוֹב אֲשֶׁר יֵצֵא בְּקִיר, וַיִּדְבֹר עַל הַבְּהֶמָה וְעַל הָעוֹף וְעַל הָרֶמֶשׂ וְעַל הַדְּגָיִם"⁸ (מלכים א ה, יג).

את הדברים האלה אמר נתן הנביא לדוד המלך כאשר ביקש לבנות את בית המקדש:

וַיְהִי כִּלְיָה הַהוּא וַיְהִי דְבַר ה' אֶל נָתָן לֵאמֹר. לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל עֲבָדֵי אֱלֹהֵי דָוִד כֹּה אָמַר ה' הָאֵתָה תִּבְנֶה לִי בֵּית לְשִׁבְתִּי. כִּי לֹא יִשְׁבְּתִי בְּבֵית לְמִיּוֹם הַעֲלֹתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֶהְיֶה מִתְעַלֵּף בְּאֶהָל וּבְמִשְׁכָּן. כָּל אֲשֶׁר הִתְעַלֵּקְתִּי בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִדְבֵּר דְּבָרִי אֶת אֶחָד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לָרְעוֹת אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָמָּה לֹא בָנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים.

וְעַתָּה כֹּה תֹאמַר לְעֲבָדֵי דָוִד כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת-**אֲנִי לִקְחָתִיךָ מִן הַנָּהָר מֵאַחֵר הַצֹּאן** לִהְיוֹת נָגִיד עַל עַמִּי עַל יִשְׂרָאֵל. וְאֶהְיֶה עִמָּךְ כָּל אֲשֶׁר תֵּלַכְתָּ וְנִאֲכַרְתָּ אֶת כָּל אֲיָכֶיךָ מִפְּנֵיךָ וְעִשִּׂיתִי לָךְ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאֲרָץ. וְשִׁמְתִּי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעַמְתִּי וְשָׁכַן תַּחְתִּי וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא יִסִּיפוּ בְנֵי עוֹלָה לְעֵצוֹתָיו כְּאֲשֶׁר בְּרָאוּשׁוֹנָה. וְלִמֵּן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי שְׁפֹטִים עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִנֵּיחִתִּי לָךְ מִכָּל אֲיָכֶיךָ וְהִגִּיד לָךְ ה' כִּי בֵּית יִעֲשֶׂה לָךְ ה'. כִּי יִמְלֹאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וְהִקִּימְתִּי אֶת וִירְעָה אֶחָדֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּעֶיךָ וְהִכִּינְתִּי אֶת מַמְלַכְתּוֹ. הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשִׁמִּי וְכִנְנִתִּי אֶת כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם. (שמואל ב ז, יג-יז)

בכדי לבנות את בית המקדש, צריכים בני ישראל להיות נמשלים אל הנטיעה. עומק הדברים שאומר ה' אל דוד, הוא שעדיין הוא בגדר של רועה לישראל: "אֲנִי לִקְחָתִיךָ מִן הַנָּהָר מֵאַחֵר הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד עַל עַמִּי עַל יִשְׂרָאֵל". אך רק אחרי שיתקיים "וְשִׁמְתִּי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעַמְתִּי וְשָׁכַן תַּחְתִּי"⁹, אז יהיה מתאים לבנות בית של ארזים לכבוד השכינה. דוד אם כן היה הרועה בשלב המעבר של עם ישראל בין צאן לנטיעה, ואחריו היה יכול לבוא שלמה המלך כשהיו ישראל "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ" ולבנות את בית המקדש.¹⁰

ההבחנה הזאת בין דוד המלך לשלמה המלך תבוא לידי ביטוי גם בתחומים נוספים בסוגיית עץ החיים ועץ הדעת, ועוד נשוב אליהם בפרקים הבאים. ובכדי להבין את הדברים היטב, יש לחזור אל העץ המקורי, עץ התורה, ולהראות בו דבר מרתק. ואת הנושא הזה נפתח בע"ה בפרק הבא.

⁷ נראה ששלושת המשלים האלה הם כנגד שלושה דברים: **א.** הדיר לרועה – כנגד המשכן. **ב.** הסוכה שהיא דירת עראי – כנגד בית ראשון ושני שלבסוף חרבו בשריפה, והרי האש אוהזת בעצים. **ג.** הבית – כנגד הבית השלישי.

⁸ במהלך של רעיית הצאן, צורת ההנהגה נעשית עם המטה ועם השבט (ראה תהלים כ"ג). במהלך של נטיעה לעומת זאת, העולם מתקשר בהדדיות על ידי שיח ודיבור. ובעניין זה יש להרחיב במקום אחר. ויש להראות דבר מעניין, ששני השמות שיש לצמחים 'שיחים' ו'עצים', משמשים גם בתור צורות תקשורת בין בני אדם 'שיח' ו'עצה'.

⁹ כמו "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ".

¹⁰ בספר 'שם משואל' פרשת וישב (תרע"ז) מבואר, שלפי שחטא שאול במלחמת עמלק וניטלה ממנו מלכותו מוקדם, היה צריך דוד המלך להשלים את המלחמות באויבים. ולכן דוד המלך עודנו משלים את התפקיד של מלכות יוסף, ואחריו בא שלמה המלך בהנהגה של מלכות יהודה.